

ATATÜRK İNKILABI YORUMLARI

Prof. Dr. Erol CİHAN

I. GENEL OLARAK

Yakın bir geçmişe kadar Türk ülkesi, ideolojik görüşler içinde bunalmış, her türlü kavram kargaşası içine düşmüştü. Bu kavram kargaşası furyası ne yazık ki, Atatürk Devrim hareketlerine de bulaşmıştı. Oysa Türkiye'de tek birleştirici özellik taşıyan, Atatürk Düşünce sistemidir. Ne var ki bu düşünce biçimi bile herkesin çıkarına göre, gerçek niteliğinden saptırdığı bir hüviyet kazanır hale gelmiştir. Hemen herkes, yakın zamana kadar Atatürk ilkelerini kendi anlayış ve yorumlayışına göre sergilemekte idi. Gerçekte Atatürk Devrimi ve düşünce sistemi, ne onun sempatanları, ne de ona karşı olanlar tarafından bilimsel bir dürüstlük içinde belirtilmemektedir.

II. YORUMLARIN BUGÜNKÜ DURUMUNUN ORTAK ÖZELLİĞİ

Atatürk Devrimi konusunda günümüze dek yapılan araştırmalar ve tartışmalarda, geçerli ve tutarlı bir sistem, yöntem izlenmemiştir. Olaylar tasvir edilmiş, Atatürk Devriminin ilkeleri, amaçları, politikaları ve uygulamaları, birbirine karıştırılmıştır.

Katı ideolojik ve dogmatik yaklaşımlar, Türk toplumunun niteliklerini ve tarihsel oluşum ve gerçeklerini temel alan Atatürk Devrimini açıklamaktan öteye, belirli amaçlara saptırmak özelliğini taşımıştır.

III. ATATÜRK DEVRİMLERİNİN YORUMLANMASINDA İSABETLİ YÖNTEM

Türk toplumunda bir uçtan öbür uca kadar hemen herkes Atatürk Devrimini, Atatürkçülüğü, kendine göre yorumlamaktadır. Hatta öyle isabetsiz yorum yollarına başvurulmuştur ki, ortaya "biçimsel Atatürkçülük" yorumu adı verilebilecek bir görüş çıkmıştır. Atatürkçülük, belirli bir amaca varılmak için bir araç olarak kullanılabildiğinden, böylesi bir yoldan, kesinlikle kaçınmak, Atatürkçü düşünce sistemini gerçek rayına oturtmak, temelinden saptırmamak zorunluluğu vardır.

Yorumlar öze inmeli, gerçeği yakalamalı, Atatürkçü düşüncenin temellerini yansıtmalıdır.

Yorumları, Atatürkçü düşüncenin çeşitli ilkelerine uygun bir biçimde yapmalı, sadece birkaç ilkeye dayandırmamalıdır.

Ancak bu yolla, "gerçek Atatürkçülüğü" sergilemek mümkündür.

Atatürkçü düşünce, bir zamanlar, Atatürk'ün, fizyolojik özelliklerine göre açıklanmış, saçları, kaşları, gözlerinin özellikleri üzerinde durulmuştur. Oysa beden Atatürk'ün dışında "düşünce Atatürk" gerçeği yakalanmalıdır. Başka bir deyişle, Atatürk, düşünce ve icraat özelliklerine göre yorumlanmalıdır. Atatürk fenomeninin yorumlanmasında "gönül gözü" değil, "akıl gözü" ile hareket edilmeli, onun fiziksel yapısının, özelliklerinin, kişisel yaşantısının yerine, Atatürk fenomeninin isabetli anlamı üzerinde durulmalıdır.

Atatürk Devrim hareketleri, geçmişte olsun bitmiş olaylar zinciri olarak değil, Türkiye'nin yaşayan gerçekleri ve ihtiyaçları açısından yeniden değerlendirilmelidir.

IV. ATATÜRK DEVRİM HAREKETLERİ İLE ÖNCEKİ İSLAHAT HAREKETLERİNİN FARKLARI

I. Atatürk'ten önceki ıslahat hareketleri, daha çok askerî zaruretlerin ve dış etkilerin zorlaması ile batılılaşmaya yöneltilen bir toplumun, kökten yön değiştirmeye karar vermeksizin, doğu ile batıyı uzlaştırma gayretinin sonucudur.

2. Atatürk Devrim hareketinin önceki ıslahat hareketlerinden ayrılan ikinci özelliği, bu hareketlerin gerçekçi (realist) bir kafanın ürünü olmasıdır.

3. Milletın büyük kitleсі ilerici hareketleri, vukuu anında derinliğine kavrayamaz, çok kez tedirgin olur, çünkü alışkanlıklar zamanla âdeta kutsal bir nitelik kazanır. Bu nedendir ki, ilerici hareketler daima "halk için halka karşı" davranışlar olarak karakterize edilir. Bununla beraber, ilerici hareketlere karşı büyük kitle, kendiliğinden harekete geçmez, onun duygularını sömürenler çıkarabilir. İşte bu gibilerin kıskırtması iledir ki, ilerici adımlara karşı gericiler, harekete geçerler.

Kısaca belirtilecek olursa, ıslahat çekingen bir hareketi, vuzuh-suz, zikzaklı bir davranışı, uzlaştırmacı bir tutumu ifade eder. Buna karşılık devrim hareketleri, doğu dünya görüşünden, batının akılcı, lâik ve milliyetçi anlayışına toptan yöneliş hareketidir.

V. ATATÜRK DEVRİMİ YORUMLARI

Çok çeşitli yorumlar ileri sürülmüştür. Bunları özetle şöyle sergilemek mümkündür :

1. Determinist görüş.

Bu görüş ve yorum, Atatürk Devriminin, tarihsel determinizmin bir tezahürü olduğunu savunur. Şöyle ki : Atatürk Devrimi, eski reformların bir devamıdır, onlarla ilişki içindedir. Tanzimattan bu yana oluşan, gelişen düşünceler, Atatürk döneminde doruk noktasına çıkarak kesinlik kazanmıştır. Bu nedenle, Atatürk Devriminin temellerini, tarihî geçmişimizin son 100 - 150 yılında bulabiliriz. O halde Atatürk Devrimi hareketleri, tarihsel sürecin doğal bir sonucudur.

2. Uygarlık devrimi görüşü.

Atatürk Devrimi bir uygarlık devrimidir. Atatürk çağdaş batı uygarlığına yönelmiştir. Ancak kültür alanında millî değerlere bağlı kalmıştır.

3. Uygarlık ve kültür devrimi görüşü.

Atatürk Devrimi, kültürü de içine alan bir uygarlık devrimidir.

4. Batılılaşma hareketi görüşü.

Atatürk Devrimi, bir batılılaşma hareketidir. Doğu dünyasından kopup, batı dünyasına girmeyi amaçlar. Batılı bir ulus olarak kabul edilmeyi temel hedef olarak almıştır.

5. Türk aydınlanması görüşü.

Atatürk Devrimi, bir Türk aydınlanması hareketi olarak yorumlanmalıdır. Bu görüşün ana çizgileri şudur: Aydınlanma kavramı zamanını doldurmuş, anlamını yitirmiş her türlü değer ve biçimlerden kopup, akıl ve bilimin aydınlattığı yolda, hayata yeni bir düzen vermeyi denemektir. Ayrıca kişilerin bütün davranışlarına akıl ve bilimin kılavuzluk yapmasıdır. Atatürk Devriminin de tümü ile bir kültür dünyasından kopup, bir başka kültür dünyasına geçerken yöntemi, kendine hep akıl ve bilimi kılavuz yapmaktır. Bu nedenle Atatürk Devrimi, bir Türk Aydınlanmasıdır.

6. Üstyapı devrimi.

Atatürk Devrimi, üstyapıdaki şekilci devrim hareketleri olarak yorumlanmalıdır. Marksist anlamda devrim, alt yapı devrimidir. Bu da üretim ilişkilerinin değişmesi şeklinde olur.

VI. ATATÜRK DEVRİMİ ELEŞTİRİLERİ

Bu eleştirileri üç noktada toplamak mümkündür :

1. Dinle ilgili eleştiriler.

- a) Atatürk dinde reform yapmamıştır.
- b) Dini kendi haline bırakmıştır.
- c) Aydın din adamı yetiştirmemiştir.

2. Ekonomi konusunda eleştiriler.

Ekonomi alanında devrim yapılmamıştır. Bu nedenle toplumun temel yapısı değişmemiştir.

3. Sosyal yapı ile ilgili eleştiriler.

Temel yapı değişmediği için Atatürk Devrimi, topluma malolmamıştır.

VII. ATATÜRK DEVRİMİ İDEOLOJİSİ SORUNU

1. Atatürk Devriminin ideolojisinin olmadığını savunan görüş vardır.

2. Atatürk Devriminin ideolojisinin mevcut olduğunu ve fakat bunun kesin olarak tespit edilmediğini savunan görüş vardır.

VIII. GÖRÜŞÜMÜZ

1. Atatürk Devrimi ile Türk Devrimi kavramları anlamdaştır. Çünkü her ikisi de aynı tarihsel ve toplumbilimsel gerçeğin tezahürüdür.

2. Atatürk Devrimi, "bir düşünce sistemi ve eylemler bütünüdür"; buna biz "Atatürkçülük" diyoruz.

3. Atatürk Devrimini yorumlayan görüşlerin çoğu, tek yönlü olup, çok yönlü gerçeği bütün yönleriyle dile getiren yorumlar telâkki edilemez. Gerçeğin bir veya birkaç yönünü aydınlatmaktadır. Her biri bu açıdan temel gerçeği kavrayıcı değildir, eleştiriye tâbi tutulabilir. Yorum, tümel gerçeği kavrayıcı olmalıdır.

4. Atatürk Devriminin oluşum ve gelişimi, üç safhada gerçekleştirilmiştir. Şöyle ki :

a) Türk Kurtuluş Savaşı safhası; Türk Milletinin Batı emperyalizmine karşı, ölüm - kalım savaşını zafere götürmesi safhası.

b) Anadolu ve Rumelide, tam bağımsız, lâik bir Türk Devletinin kurulması safhası.

c) Kurulan Türk Devletinin, batılı bir Devlet haline dönüştürülmesi safhası.

5. Atatürk Devriminin amacı, millî ve bağımsız bir devlet içinde, Türk toplumunun kalkınma ilkesini aramaktır. Bu amaç sadece siyasal değil, aynı zamanda toplumsal bir değişmeye yöneliktir. Böy-

lece Atatürk Devrimi, sadece askerî savaşları değil, aynı zamanda daha geniş toplumsal değişimleri kapsayan, dar değil, geniş bir hareketler bütünü olarak ortaya çıkar.

İhtilâlcî hareketlerde olduğu gibi, Atatürk Devriminin temelinde muhafazakâr - devrimci çatışması kendini gösterir.

Muhafazakâr akım, ideolojik temelini şariattan, siyasal organizasyonunu, garantisini de İstanbul hükûmetinde, yani teokratik Osmanlı saltanatında bulur. Dayandığı tezler şunlardır :

— Galip devletlerin verecekleri cezaya boyun eğmek ve karar zamanını tevekkülle beklemek;

— Mondros ateşkesinin uygulanmasını kabul etmek, hatta kolaylaştırmak;

— Anadolu hareketinin idareci güçlerine (onları ittihaçı sayarak) karşı koymak;

— Yeni bir devlet kurulmasını önlemek;

— Milliyetçilik ilkesini görmezlikten gelmek, hatta inkâr etmek;

Bu akımın amacı şudur : Osmanlı İmparatorluğunu devam ettirmektir. Bu amaca, I. Dünya Savaşı galiplerinin istedikleri ve müsaade ettikleri oranda ve yolda, ülke içindeki devrimci cephelerle savaşarak varılacaktır.

Sonuç : Müdafaai Hukukçular, Kemalîler, milliyet davası ile Saltanat ve Hilâfeti parçalamak isteyen "âsilerdir."

Devrimci akım, Müdafaai Hukuk adını almıştır. Millî bir devlet kurmak amacını taşır. Bu devletin özellikleri şudur :

— Tek hâkimiyetli basit devlettir (federasyon şeklini reddeder);

— Beynelmilelci, komünist ya da Saltanatçı, hilâfetçi şekillerin tümünü reddeder;

— Irkçı ya da Arap dünyasında görülen tipte milliyetçilik şekillerini reddeder, ve sınırlı milliyetçilik (millî devlet) temeli ve formülü üzerine kurulacaktır;

— Bağımsızdır, her türlü manda, himaye, kapitülâsyon ve sömürge şekillerini reddeder.

Amaç : Osmanlı İmparatorluğundan tamamiyle ayrı bir devlette varış olacaktır. Bunun için amacı, ister barışçı, ister savaşçı stra-

teji ve taktiklerle, engelleyen güçlere, diplomatik ve askerî yollara başvurularak karşı konulacaktır.

— Kurtuluş yolu, herhangi bir dış hâkimiyetin vizesine tâbi değildir. Sadece millî güçlerin birleştirilmesiyle “safha safha” uygulanacaktır.

— Bu metod, halkçı bir niteliğe sahiptir ve Türk tarihinde ilk kez halk, kitlelerini reaya'lıktan kurtararak, aktif bir unsur haline getirmiştir.

— Kongrelerden, seçimle kurulan TBMM.ne (bir çeşit geniş ve hukukî varlığa sahip kılınmış Sivas Kongresine) varış, Atatürk Devriminin temelindeki demokratik atılımı gösterir.

6. Atatürk Devrimi millî ve bağımsız varlık ilkesi olarak sosyal değişmeyi nazara almıştır.

Atatürk Devrimi, aynı zamanda bir sosyal değişmedir. Bu değişim bir uygarlık, kültür değişimidir. Bu değişim, batı uygarlığına yöneliktir.

Bu nedenle Atatürk Devrimini “Millî Rönesans” olarak değerlendirmek en doğru yoldur. Atatürk, bir milletin tarihinden toplumsal heyecan kaynaklarının çıkarılabileceği düşüncesine bağlı kalmıştır. İslâmcı rönesans önerilerine karşı, millî rönesans ile çıkmıştır.

Ona göre, batıya rağmen batılılaşma yolunu seçmelidir. Uygarlığın nimetlerinden yararlanmak, bir kaç devletin ya da milletin hakkı değildir, bütün insanların hakkıdır, buna batılılar engel olamazlar. Dünyanın bugünkü gelişmiş - azgelişmiş bölünme tablosu içinde Türk Devriminin bütün “mazlum milletlere” (deyim Atatürk'ün) insanca yaşamak hakkını, yetkisini tanımış olması, toplumsal ve insancıl cephesinin ne denli güçlü olduğunu, bir kısım milletlerin başka milletleri ve ülkeleri siyasal ve ekonomik yönden baskı altında tutmalarının ne kadar gayri insani olduğunu gösterecek değerdedir.

IX. ATATÜRK DEVRİMİNİN TEMEL NİTELİKLERİ

Buraya kadar yapılan açıklamalar, yorumlar, alıntılar, belgeler vb., Atatürk Devriminin temel niteliklerini, özelliklerini, anaçizgileriyle ortaya koyucu yapıdadır. Şöyle ki :

- 1) Plânlıdır; Atatürk, tüm başarıları, eserlerini, plânlı ,programlı bir biçimde gerçekleştirmiştir. Atatürk Devrimlerinin birinci safhasını oluşturan, bağımsız, millî hâkimiyete dayalı bir devletin, yeni Türk Devletinin kurulması ile üçüncü safhayı oluşturan, 'bağımsız, millî hâkimiyete dayalı bu devletin "batılı bir devlet" haline getirilmesi için yapılan köklü toplumsal atılımların tümünde, olayların gerçekleşmesinden önce plânlı, programlı hareket edildiği, kesin bir biçimde anlaşılmaktadır.
- 2) Gerçekte, Atatürk'ün başarısının sırlarından biri de, yaptığı her işin, kuracağı her müessesenin, nereye varacağını, ülkeye ne gibi yarar sağlayacağını, önceden kestirebilmesidir.
- 3) Bağımsızlık yanlısıdır; halk egemenliğine dayanan bağımsız bir Türk Devleti kurmayı çok önceden düşünmüş, plânlamış ve zaman içinde bunu en başarılı biçimde gerçekleştirmiştir.
- 4) Antiemperyalizm yanlısıdır; siyasal ve ekonomik sömürüye, ülke işgaline karşıdır. Sömürünün içte ve dışta olanına da karşıdır. Bu nedenle ülke içinde sınıf emperyalizmi, dışta millet emperyalizmine karşı savaşım vermiştir.
- 5) Gerçekçidir (realisttir); Atatürk asla hayale ve gurura kapılmamış, zaman, mekân, imkân faktörlerini en iyi biçimde değerlendirmiştir. Hiçbir zaman Napolyon'un, Hitler'in, Mussolini'nin, Enver Paşanın kapıldıkları gurur ve hayale kendini teslim etmemiştir.
Gerçekten, vatani korumakta güçlük çekerken pantürkizm, panturanizm, panislâmizm gibi ütopyalar peşinden koşanların yanılıgısına uğramamıştır.
- 6) Hümanisttir; Türk ülkesi ve Dünya ülkeleri için, insan sevgisini esas almış; insanın barış yoluyla yüceltilmesini savunmuştur.
- 7) İktisat politikası şu özellikleri taşımaktadır :
 - a) Müdahalecidir. Gerçekten az gelişmiş ülkenin iktisaden kalkınmasında Devlet müdahalesinin zorunluluğunu sa-

vunur. Ancak bu müdahale, plânlı, programlı, ülkenin ihtiyaçlarına, kaynaklarına, dayalıdır.

b) Bütüncüdür. Kamu ve özel kesim, iktisadî kalkınma hamlesinde birlikte görev ve sorumluluk sahibidir.

8) Dayanımacıdır. Milletlerarası ilişkilerde, işbirliğine, dayanışmaya önem vermektedir. Dünya ülkeleri, bir bütünü oluşturmaktadır. Bu nedenle, milletlerarası ilişkileri “yurtta sulh, cihanda sulh” adıyla özetlemiştir.

9) Dinamizmden yanadır, çağdaştır. Bu devrim, tüm gücünü, dinamizmden almıştır. Çağdaş olmayı, çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmayı sürekli hedef, gaye edinmekte, buna dinamik bir yöntemle, kendini yenileyerek, tazeleyerek güçlü hareket hamleleriyle ulaşmayı baş ilke saymıştır.

“Atatürk Devrimi, üstyapı araçları kullanılarak, bir toplumda altyapı ile ilgili değişmeler yaratma yönteminin en güzel örneğidir”. Başka bir deyişle, Atatürk, elindeki siyasal gücü, yani devlet gücünü kullanarak yeni toplumsal ve ekonomik yapıyı biçimlendirmiştir.

Atatürk o günkü toplumsal ve ekonomik yapının ya da yeni bir düşünce akımının desteği olmadan, tek başına altıyüz yıllık bir toplumu değiştirecek bir devrimi ihtilâli plânlamış ve başarmıştır.

KAYNAKLAR

AKARSU, Atatürk Devrimi Yorumları, Ankara, 2. bası, 1978.

ATAY, Çankaya, İstanbul 1969.

BAYDAR, Atatürk ve Devrimlerimiz, İstanbul 1973.

ÇİHAN, Türk Devrim Tarihi Dersleri, İstanbul 1978.

IRMAK, Devrim Tarihi, İstanbul 1967.

KONGAR, Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, İstanbul 1976.

KUBALI, Türk İnkılâp Tarihi, İstanbul 1972.

TUNAYA, Atatürk ve Atatürkçülük, İstanbul 1964.

TÜTENGİL, Atatürk'ü Anlamak ve Tamamlamak, İstanbul 1975.